

УДК 37.013:656.7

ВОЄВОДА Катерина Валентинівна,
аспірант, Льотна академія Національного авіаційного
університету

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З АВІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ, ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИДИ

У статті проаналізована професійна підготовка авіаційних фахівців у льотних навчальних закладах. Основна увага приділена вивченню практичної підготовки на прикладі майбутніх фахівців з авіаційної безпеки. Сьогодення вимагає не тільки наявності бездоганної теоретичної підготовки, а й вміння застосовувати знання безпосередньо в реальній професійній діяльності. Ретельно вивчивши навчальний план підготовки бакалаврів (майбутніх фахівців з авіаційної безпеки), зокрема щодо їх практичної підготовки було запропоновано декілька доповнень щодо вдосконалення існуючого навчального плану.

Ключові слова: авіаційна безпека, фахівець, практична підготовка, авіаційна галузь, професійна підготовка, льотні навчальні заклади.

Постановка проблеми. Сучасна професійна підготовка має концентруватися на формуванні компетентного фахівця. Майбутній фахівець повинен мати не тільки глибокі теоретичні знання, а й професійні вміння та навички. Саме завдяки практичним заняттям, які на нашу думку, відіграють ключову роль в процесі підготовки, курсант освоює майбутню професію.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Питання практичної підготовки є досить актуальним серед науковців педагогічної галузі. Т. А. Казакевич [1] у своїх працях акцентував на нестачі практичного досвіду у студентів, а також на організаційному об'єднанні в освітньому процесі теоретичної та практичної підготовки. Т. С. Плачинда [2] аналізувала провідні принципи відбору змісту навчальних дисциплін і програм практики фахівців авіаційної галузі. О. М. Підлубна вивчала досвід американських викладачів авіаційної галузі, що полягає в поєднанні індивідуального і практичного підходів. Американські педагоги переконані, що необхідно не лише формувати у курсантів ґрунтовні теоретичні знання, а й навчити їх практикувати, тобто самостійно отримувати та застосовувати для розв'язання реальних практичних завдань та аналіз проблемних ситуацій [3]. Г. А. Лещенко [4], в свою чергу вивчав особливості практичної підготовки майбутніх фахівців ризикових професій, а саме фахівців авіаційної галузі. Однак питання вивчення практичної підготовки майбутніх фахівців з авіаційної безпеки залишається недостатньо вивченим.

Метою статті є вивчення видів та особливостей практичної підготовки майбутніх фахівців з авіаційної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз результатів моніторингу якості надання освітніх послуг у сфері вищої освіти, вимог ринку праці до вмінь випускників вищих навчальних закладів, звернень та пропозицій роботодавців з питань забезпечення якості професійної підготовки випускників показує, що в умовах ринкової економіки ситуація з організацією практичної підготовки у вищих навчальних закладах суттєво погіршилась. У результаті цього, між вимогами ринку праці та практичними результатами освітньої діяльності вищих навчальних закладів утворився відчутний розрив, що призводить до численних нарікань з боку споживачів освітніх послуг та роботодавців, зокрема на відсутність навичок практичної роботи за обраним напрямом або спеціальністю, знань сучасних технологій та обладнання підприємств, їх діючої нормативної бази і, як наслідок, зростання часу адаптації випускників на первинних посадах, ускладнення працевлаштування і зниження престижу вищої освіти загалом [5]. Тому вважаємо за доцільне розглянути де і як проходить практична підготовка, на прикладі професійної освіти авіаційних фахівців, а саме майбутніх фахівців з АБ.

Сьогодні авіаційна індустрія відіграє помітну роль в житті сучасного суспільства, не тільки завдяки значному внеску в світову економіку та послугам які надає зазначена галузь, а й завдяки попиту на авіаційні професії, які є досить престижними, перспективними та високооплачуваними. На думку компанії Boeing, в Європі має щорічно випускатися понад 5 000 молодих авіаційних фахівців, щоб відповідати зростаючому попиту на таких фахівців [6]. Тому для початку пропонуємо ознайомитися із переліком льотних навчальних закладів (ЛНЗ) та авіаційних навчальних організацій, які готують авіаційних фахівців в Україні:

- Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (підготовка за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та «магістр» здійснюється за напрямом авіаційна та ракетно-космічна техніка тощо);

- Запорізький національний технічний університет (підготовка за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» здійснюється за напрямками: авіаційна та ракетно-космічна техніка, технологія виробництва авіаційних двигунів та енергетичних установок тощо);

- Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (підготовка за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та «магістр» здійснюється за напрямками: літакобудування технологія виробництва авіаційних двигунів та енергетичних установок, системи управління літальних апаратів, авіаційна та ракетно-космічна техніка тощо);

- Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (підготовка за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та «магістр» здійснюється за напрямками: авіаційна та ракетно-космічна техніка, автоматизація та приладобудування, інженерія й машинобудування тощо);

- Харківський національний університет Повітряних Сил (підготовка за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та «магістр» здійснюється за напрямками: авіаційна та ракетно-космічна техніка, автоматизація та приладобудування, інженерія й машинобудування тощо);

- Черкаська філія Харківського аерокосмічного університету ім. Н. Є. Жуковського (підготовка за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та «магістр» здійснюється за напрямками: авіаційна та ракетно-космічна техніка тощо);

- Національний авіаційний університет (НАУ) (підготовка за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та «магістр» здійснюється за напрямками: авіаційна та ракетно-космічна техніка, електроенергетика, електротехніка та електромеханіка, енергетичне машинобудування, автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології, метрологія та інформаційно-вимірвальна техніка, хімічні технології та інженерія, електроніка, авіоніка, авіаційний транспорт, транспортні технології тощо). Особливістю цього ЛНЗ є його розгалужена «навчальна структура», адже до його складу входять наступні ЛНЗ, а саме: Васильківський коледж НАУ, Кременчуцький льотний коледж, Криворізький коледж, Слов'янський коледж та ін. [7]. Окрему ланку в структурі НАУ займає Європейський регіональний навчальний центр ІКАО з авіаційної безпеки (Інститут ІКАО), який є офіційним міжнародним сертифікованим навчальним центром з авіаційної безпеки.

Та справжнім здобутком цивільної авіації (ЦА) є унікальний ЛНЗ Льотна академія Національного авіаційного університету (ЛА НАУ), яка вже більше 65 років здійснює професійну підготовку авіаційних кадрів: комерційних пілотів літака, диспетчерів управління повітряним рухом, співробітників/диспетчерів із забезпечення польотів, фахівців з технічного обслуговування та ремонту повітряних суден та авіадвигунів, фахівців з менеджменту міжнародних авіаційних перевезень, а також з 2001 року ЛА НАУ розпочала професійну підготовку фахівців: диспетчерів координаційного центру пошуку та рятування/техніків з аварійно-рятувальних робіт/операторів технічних засобів контролю на безпеку. Саме цей ЛНЗ готує фахівців з авіаційної безпеки за спеціалізацією «Аварійне обслуговування та безпека на авіаційному транспорті». У складі зазначеної спеціальності можна виділити наступні компоненти: аварійне обслуговування та безпека на авіаційному транспорті; пошук і рятування; та безпосередньо, авіаційна безпека.

Професійна підготовка фахівця з авіаційної безпеки (АБ) – це багатоетапний процес навчання, під час якого курсант отримує фахові знання, вміння, навички, оволодіває фаховими компетентностями; є результатом формування готовності курсанта до виконання своєї професійної діяльності.

Якість професійної підготовки досягається не лише бездоганною теоретичною підготовкою, а й вмінням застосовувати ці знання в реальній професійній діяльності. З огляду на це під час професійної підготовки майбутніх фахівців з АБ необхідно зосередитися на формуванні у курсантів фахових компетентностей та усвідомлення специфіки та важливості обраної професії, що досягається за рахунок збільшення годин практичної підготовки. Тож пропонуємо дослідити саме практичну підготовку, як вагому складову професійної підготовки майбутніх фахівців з АБ у Льотній академії НАУ.

Слід зауважити, що професійна підготовка фахівців з АБ (операторів технічних засобів контролю на безпеку) в Льотній академії НАУ здійснюється комплексно у сполученні з програмою підготовки диспетчерів координаційного центру пошуку та рятування, а також техніків з аварійно-рятувальних робіт, відповідно мають спільний навчальний план. А по завершенню ЛНЗ зазначеної спеціалізації курсанти мають змогу реалізувати себе у трьох споріднених професіях.

Згідно Навчального плану Льотної академії НАУ за кваліфікацією бакалавр з авіаційного транспорту, диспетчер координаційного центру пошуку та рятування/технік з аварійно-рятувальних робіт/оператор технічних засобів контролю на безпеку денної форми навчання [8] на практику виділяють загалом 10 тижнів з них на практичну підготовку фахівців з АБ йде 3 тижні (I курс – 4 тижні загальногалузевої практики, III курс – 2 тижні практики з АБ, IV – 1 тиждень практики з АБ). В Навчальному плані зазначено наступні види практичної підготовки: навчальна практика (I курс) та виробнича практика (III, IV курс).

Навчальна практика, яку проходять курсанти у 2 семестрі на I курсі навчання має на меті вивчення фундаментальних понять, які забезпечують загальну орієнтацію курсантів в дисциплінах навчального плану, в суміжних науках та функціонуванні авіаційної системи, а також надання курсантам загальних уявлень з авіації, початкових знань з професійної та практичної підготовки фахівців різних служб аеропортового комплексу. Основні завдання керівника практичної підготовки це: формування у майбутніх фахівців з АБ комплексу необхідних початкових знань із забезпечення АБ аеропортових комплексів, показати роль практик у забезпеченні професійної підготовки фахівців та розвинути уміння курсантів самопізнання. В свою ж чергу, по завершенню практики, курсанти мають засвоїти загальну структуру авіаційного суб'єкту, знати фундаментальні авіаційні поняття та термінологію а також вміло орієнтуватися в основних положеннях керівних документів, пов'язаних із забезпеченням безпеки польотів.

Навчальна практика містить два змістовних модулі: «Поняття авіаційно-транспортної системи України» (110 год. самостійної роботи курсанта) та «Діяльність підрозділів та служб аеропорту» (70 год. самостійної роботи курсанта). Загалом, співвідношення кількості годин самостійної роботи курсантів до загальної кількості годин – 100%, адже навчальна практика I курсу носить ознайомлювальний характер та є своєрідним підсумком отриманих знань за перший рік навчання.

Контроль знань курсантів здійснюється шляхом тестування або опитування за темами щодня. Після кожного модулю викладачі проводять рубіжний контроль та по завершенню – підсумковий контроль (диференційований залік), що оцінюється за 100 бальною шкалою. Отримані оцінки вносяться в щоденник практики курсанта. По завершенню практики курсантам виділяють 2 год. на написання звіту у вигляді пояснювальної записки, у якому коротко і конкретно описується робота, що виконана особисто курсантом.

Виробнича практика проводиться починаючи з 6 семестру III курсу та поділена на два етапи. Перший етап – «Фахова практика». На відміну від Навчальної практики, яка проходила на території ЛНЗ, курсанти, як майбутні фахівці з АБ мають змогу обирати місце

проведення Фахової практики. Зазвичай курсантів Льотної академії НАУ охоче приймають у Міжнародних аеропортах України: Бориспіль, Жуляни, Львівський аеропорт ім. Данила Галицького тощо. Також існує можливість проходження практичної підготовки за кордоном. Мета зазначеної практики закріпити та поглибити теоретичні знання набуті курсантами в процесі професійної підготовки та вміти застосовувати їх на практиці. Під час практики курсанти ознайомлюються із аеродромом, аеропортом, з повітряними суднами (ПС), які здійснюють польоти на даному аеродромі, вивчають методiku захисту периметру і будівель аеропортового комплексу, а також знайомляться, безпосередньо під час фахової діяльності, із функціональними обов'язками фахівців служби авіаційної безпеки (САБ).

Фахова практика є профілюючою для професійної підготовки фахівців з АБ та базується на знаннях з дисциплін «Авіаційна безпека в аеропортових комплексах» та «Технічні засоби контролю на безпеку». Програма Фахової практики містить 1 змістовний модуль «Авіаційна безпека в аеропортовому комплексі», яка складається з 6 наступних тем (90 год.):

- «Знайомство з основними документами, що регламентують захист ЦА від актів незаконного втручання (АНВ)» – 10 год.;
- «Служби аеропорту, що забезпечують АБ» – 15 год.;
- «Фізичний захист аеропортового комплексу від АНВ» – 20 год.;
- «Знаки з АБ навколо контрольованої зони і на території аеропортового комплексу» – 15 год.;
- «Організація системи контролю доступу в авіапідприємстві» – 15 год.;
- «Огляд пасажирів і ручної поклажі» – 15 год.

В процесі проходження Фахової практики з АБ курсанти отримують оцінки від представника САБ аеропорту (начальник САБ або його заступник) за кожною із пройдених тем у щоденник практики. Наприкінці Фахової практики начальник САБ аеропорту складає характеристику на кожного курсанта. По завершенню фахової практики майбутні фахівці САБ складають диференційований залік та здають заповнений звіт про практику.

Другий етап Виробничої практики – «Технологічна практика» проводиться у 7 семестрі IV курсу. Як і в попередньому випадку курсанти самі обирають місце проходження практики. Технологічна практика спрямована на розвиток у курсантів фахових компетентностей, уміння використовувати теоретичний матеріал на практиці та відпрацювання навичок практичного використання технічних засобів контролю на безпеку. Основним завданням Технологічної практики майбутніх фахівців з АБ є формування кваліфікації оператора технічних засобів контролю на безпеку, якісно виконуючи обов'язки з контролю пасажирів, багажу та ручної поклажі та дотримання експлуатаційних процедур при забезпеченні АБ аеропортового комплексу.

Технологічна практика є профілюючою для професійної підготовки фахівців з АБ та базується на знаннях з дисциплін «Авіаційна безпека в аеропортових комплексах» та «Технічні засоби контролю на безпеку». Програма Технологічної практики містить 1 змістовний модуль «Авіаційна безпека в аеропортовому комплексі», яка складається з 5 наступних тем (108 год.):

- «Документи, що регламентують АБ в авіаційних суб'єктах ЦА» – 16 год.;
- «Розташування ПС на аеродромі та їх охорона від АНВ» – 20 год.;
- «Організація системи контролю доступу в авіаційних суб'єктах ЦА» – 20 год.;
- «Технічні засоби і технологія огляду пасажирів, багажу, вантажу, пошти, бортприпасів» – 24 год.;
- «Аварійний оперативний центр, командний пункт аеропорту» – 12 год.;
- «САБ аеропорту» – 16 год.

По завершенню Технологічної практики курсанти отримують щоденник практики з відмітками про успішність проходження практичної підготовки а також професійну характеристику від начальника САБ авіаційного підприємства. А вже за результатами успішності курсанти отримують диференційований залік та здають заповнений звіт про практику.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчаючи навчальний план Льотної академії НАУ за спеціальністю «Авіаційний транспорт» та спеціалізацією «Аварійне обслуговування та безпека на авіаційному транспорті» ми помітили, що загальний час відведений на практичну підготовку бакалаврів поділяється на окремо відведений час для фахівців з АБ (378 год.) та для інших фахівців (378 год.); за чотири роки навчання на практичну підготовку саме фахівців з АБ припадає всього 3 тижні, а протягом II курсу курсанти взагалі не проходять практичну підготовку з АБ, і все це негативно сприяє на формування компетентного фахівця АБ. Ми вважаємо, що така кількість годин практичної підготовки є недостатньою для максимальної адаптації на робочому місці та повноцінного становлення курсанта як фахівця з АБ. На нашу думку, це пов'язано із розгалуженістю програми підготовки бакалаврів зазначеної спеціалізації (диспетчер координаційного центру пошуку та рятування/технік з аварійно-рятувальних робіт/оператор технічних засобів контролю на безпеку). Можливо доцільно було б на початковому етапі професійної підготовки дати змогу курсантам обирати майбутнє фахове спрямування й в подальшому збільшити кількість годин обраних фахових дисциплін та приділяти більше уваги практичній підготовці майбутніх фахівців.

Перспективою подальших досліджень вважаємо пошук вирішення проблеми надання якісної практичної підготовки майбутнім фахівцям з АБ.

Список використаних джерел

1. Казаевич Т. А. Сервисная деятельность : учеб. пособие для СПО / Т. А. Казаевич. – 2-е изд., доп. – М.: Издательство Юрайт, 2018. – 186 с. – (Серия: Профессиональное образование).
2. Плачинда Т. С. Професійна підготовка майбутніх авіаційних фахівців: зарубіжний і вітчизняний досвід та шляхи підвищення якості: Монографія. – Кіровоград: «Полімед-Сервіс», 2014. – 533 с.
3. Підлубна О. М. Використання інноваційних ідей американського досвіду професійної підготовки пілотів цивільної авіації [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/22238/1/20.pdf>.
4. Лещенко Г. А. Аналіз світової практики організації діяльності і підготовки фахівців з надзвичайних ситуацій / Г. А. Лещенко // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки / ред. кол.: В. В. Радул, С. П. Величко та ін. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 131. – С. 117–120.
5. Лист МОН 1/9-93 від 07.02.09 року Про практичну підготовку студентів [Електронний ресурс] Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/2728/.
6. Авіаційні професії знову в списку найбільш затребуваних в Україні і в світі / Сучасна освіта. – 2016. – № 3–4. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://s-osvita.com.ua/magazine/stati-iz-zhurnala/znakomtes-professiya/1342-aviatsijni-profesiji-znovu-v-spisku-najbilsh-zatrebuvanikh-v-ukrajini-i-v-sviti>.
7. Національний авіаційний університет. Навчальні підрозділи. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://nau.edu.ua/>.
8. Навчальний план Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету. Освітній ступінь бакалавр. Кваліфікація бакалавр з авіаційного транспорту, диспетчер координаційного центру пошуку та рятування/технік з аварійно-рятувальних робіт/оператор технічних засобів контролю на безпеку. 2016.

References

1. Kazaevich, T.A. (2018). *Servisnaya deyatelnost [Service activities]. ucheb. posobie dlya SPO. 2-e izd., dop. M.: Izdatelstvo Yurajt., 186 s. (Seriya: Professio nalnoe obrazovanie) [in Russian].*

2. Plachinda, T.S. (2014). Profesijna pidgotovka majbutnih aviacijnih fahivciv [*Professional training of future aviation specialists*]. zarubizhnij i vitchiznyanij dosvid ta shlyahi pidvishennya yakosti: Monografiya. Kirovograd: «Polimed-Servis», 533 s [in Ukrainian].

3. Pidlubna, O.M. (2016). Vykorystannia innovatsiinykh idei amerykanskooho dosvidu profesiinoi pidhotovky pilotiv tsyvilnoi aviatsii [*Perspectives Based on American Experience of Using Innovative Ideas in Training Commercial Pilots.*]. Retrived from: <http://eprints.zu.edu.ua/22238/1/20.pdf> [in Ukrainian].

4. Leshenko, G.A. (2014). Analiz svitovoyi praktiki organizaciyi diyalnosti i pidgotovki fahivciv z nadzvichajnih situacij [*An analysis of the world practice of organization of activity and training of specialists in emergencies*]. Naukovi zapiski. Seriya: Pedagogichni nauki / red. kol.: V. V. Radul, S. P. Velichko ta in. Kirovograd : RVV KDPU im. V. Vinnichenka, Vip. 131. – S. 117–120 [in Ukrainian].

5. Lyst MON 1/9-93 vid 07.02.09 roku Pro praktychnu pidhotovku studentiv [*About practical training of students*]. Retrived from: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/2728/ [in Ukrainian].

6. Aviatsiini profesii zнову v spysku naibilsh zatrebuyanykh v Ukraini i v sviti (2016). [*Aircraft professions are again on the list of most demanded in Ukraine and in the world*]. / Suchasna osvita. №3-4. Retrived from: <https://s-osvita.com.ua/magazine/stati-iz-zhurnala/znakomtes-profesiya/1342-aviatsijni-profesiji-znovu-v-spisku-najbilsh-zatrebuyanikh-v-ukrajini-i-v-sviti> [in Ukrainian].

7. Natsionalnyi aviatsiinyi universytet. Navchalni pidrozdily. [*National Aviation University. Educational units*]. Retrived from: <http://nau.edu.ua/> [in Ukrainian].

8. Navchalnyi plan Kirovohradskoi lotnoi akademii Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Osvitnii stupin bakalavr. Kvalifikatsiia bakalavr z aviatsiinoho transportu, dyspetcher koordynatsiinoho tsentru poshuku ta riatuvannia/tekhnik z avariino-riatuvalnykh robit/operator tekhnichnykh zasobiv kontroliu na bezpeku (2016). [*Curriculum of the Kirovohrad Flight Academy of the National Aviation University. Educational Bachelor Degree. Bachelor's Degree in Air Transport, Coordinating Center for Search and Rescue Co-ordinator / Rescue Services Technician / Security Control Equipment Operator*] [in Ukrainian].

VOIEVODA Kateryna, Postgraduate, Flight Academy of the National Aviation University.

PRACTICAL TRAINING OF FACILITATORS FOR AVIATION SAFETY SPECIALISTS, FEATURES AND TYPES

Abstract. *At the moment, due to the rapid scientific and technological development, the theoretical basis for the training of specialists of aviation industry, in particular future staff of the aviation security service, is subject to constant updating. That is why a young specialist, starting his professional activity, must go through a number of problems that are related to: uncertainty in his own actions; the inability to use theoretical material and practical skills in the process of professional activity; unpreparedness before the beginning of professional activity at the psychological level of the personality of the cadet. Failure to resolve the above-mentioned problems of cadets in the process of professional training in the future can lead to confusion and the rapid adoption of incorrect decisions in stressful situations in the workplace, which can lead to negative consequences. Modern professional training should focus on the formation of a competent specialist. The future specialist should have not only profound theoretical knowledge, but also professional skills and abilities. Thanks to the practical activities play a key role in the training process, the cadet masters the future profession. The article deals with flying educational institutions, which are trained by modern highly qualified aviation specialists. The main focus of the study is the study of practical training on the example of future specialists in aviation security. In the curriculum of the flight academy for aviation security specialists, there are the following*

types of practical training: educational practice (familiarization practice), professional practice and technological practice. In our opinion, the practical training of future aviation security specialists is the approach of the students to the specialty by consolidating the theoretical material, improving the practical skills and abilities, and maximizing adaptation in the workplace. Today, to have perfect theoretical training is not enough, it is necessary to be able to apply knowledge directly in real professional life. Having carefully studied the curriculum for the preparation of bachelors of future aviation security specialists, in particular regarding their practical training, several amendments were proposed to improve the existing curriculum, namely, to increase the number of hours for practical training of future aviation security specialists.

Key words: *aviation safety, specialist, practical training, aviation branch, vocational training, flying educational institutions.*

*Одержано редакцією: 07.02.2018 р.
Прийнято до публікації: 15.02.2018 р.*